

Konferencia: **NAKUKNI POZA OBRÁZOK, ČO VIDÍŠ?**

5. septembra 2017

RAGNHEIÐUR GESTSDOTTIR, Island

AKÉ OBRÁZKOVÉ KNIHY ČÍTAŤ VIAC – TIE PRE DOMÁCE PROSTREDIE ALEBO TIE GLOBÁLNE ZAMERANÉ?

Pochádzam z Islandu. Píšem v islandčine. Moju jazykovú komunitu tvorí približne 330 000 ľudí. To je číslo, koľkí hovoria a píšu jazykom, ktorý sa niekedy nazýva latinčina severu, jazyk, ktorý vo svojej podstate zostal rovnaký vyše tisíc rokov. Preto sú dnes mnohí ľudia poverení úlohou zachovať tento jazyk pre budúce generácie. A nielen zachovať, ale udržať ho nažive, aby žil a dýchal a bol nástrojom pre každodenné používanie v meniacom sa svete. Je to úloha, ktorá sa niekedy zdá byť zdrvivá, dokonca nemožná. Gramatické a jazykové zjednodušenia považujú mnohí ľudia predsa za prirodzené zmeny. Vidíme pokles čítania medzi mladými ľuďmi.

Počujeme, ako deti hovoria v škole po anglicky.

Bojujeme v už prehratej bitke? A ako súvisí snaha o udržanie starodávneho jazyka s mojou dnešnou témou: obrázková kniha?

Ak má jazyk, ktorý existuje v písomnej forme, prežiť, ľudia ním potrebujú aktívne čítať a písať.

Ak tak nerobia, jazyk zanikne v priebehu niekoľkých desaťročí. Môže chvíľu existovať ako hovorený jazyk v zjednodušenej podobe, ale nie dlho. Ak si dieťa nečíta vo svojom rodnom jazyku, keď je ešte malé, sotva tak urobí, keď vyrastie. Takže, keď vedíme deti k čítaniu, tak ich neučíme len zručnosti či potešeniu. Pre tých z nás, ktorí patria do menších jazykových skupín, je dôležitosť, aby našli potešenie v čítaní vo svojom jazyku otázkou, či kultúra prežije alebo zanikne.

Len málo ľudí spochybňuje potrebu, či dokonca právo, aby mali deti prístup ku knihám vo svojom rodnom jazyku. Vidíme, ako vývoj myslenia a tvorivého prejavu závisí od dostupnosti takéhoto materiálu. Publikovať detské knihy pre malý trh je teda boj, a ešte k tomu drahý. Nemôžeme teda obrázkové knihy pre malé deti len prekladať? Koniec koncov, vytvárať ich je ešte drahšie! Nie je predsa vizuálny výraz univerzálny? A sú jednoduché obrázkové knihy, ktoré dávame malým deťom rovnako tak dôležité pre ich rozvoj ako správne príbehy, skutočné knihy, ktoré po nich nasledujú? No, chcela by som poznamenať, že deti potrebujú a majú právo na knihy vo svojom vizuálnom jazyku.

Obrázková kniha je prvým umeleckým dielom, ktoré deti môžu považovať za svoj majetok.

Moderné deti majú neustály a takmer neobmedzený prístup k pohyblivým obrazom. Veľa farebných, vzrušujúcich a zábavných vizuálnych podnetov ich obklopuje a je na ne zameraných. Ale dojem je prchavý, trvá len chvíľu. Avšak na obrázkovú knihu sa dieťa môže pozerať znova a znova, nájde si obľúbené stránky s obrázkami, ktoré k nemu priamo hovoria a hlboko sa vryjú do pamäte. Keď sa spýtate akéhokoľvek dospelého, aby si spomenul na ilustráciu zo svojej obrázkovej knihy, ktorú mal v detstve, som si istý, že si vybaví obrázok alebo obrázky, ktoré bude vedieť detailne popísať. Pôjde o obrázok, ktorý v ňom vyvolal hlbokú a trvajúcu

emocionálnu odozvu. Som presvedčená, že ak si na chvíľu zavriete oči, vybaví sa vám takéto obrázky, ktoré máte vryté v pamäti. Obrázky, ktoré môžu mať trvalý vplyv na váš zmysel pre krásu, vašu preferenciu pre určitý vizuálny štýl, na vašu fascináciu určitými miestami alebo obdobím v histórii, na váš zmysel pre dobrodružstvo, možno aj na vaše obavy.

Rada by som vám povedala o niekoľkých obrázkoch, ktoré obohatili môj život, keď som bola dieťa, a ktoré budú navždy mojou súčasťou.

Budú si aj dnešné deti spomínať na svoje obrázkové knihy? Ich svet je plný vizuálnych dojmov, ale ja som presvedčená, že samotná konzistencia knižného formátu dáva knihe aj v súčasnosti osobitý status. Keď si otvoríte knihu znova, stále tam nájdete ten istý obrázok. Týmto sa dlíšuje od iných dojmov vo svete, ktoré odrážajú prchavé a fragmentované skutočnosti. Fakt, že deti vyrastajú vo svete, ktorý je plný vizuálnej stimulácie, môže znamenať, že dosiahnu vyššiu úroveň vizuálnej gramotnosti ako generácie pred nimi. Prinajmenšom sa tak stane, ak takýchto podnetov nie je len veľa, ale sú okrem toho aj rozmanité! A v knihe sú spolu s obrázkami aj slová. Dynamická interakcia slov a obrázkov spôsobuje, že obrázková kniha je preto mimoriadnou formou umenia. Obrázková kniha je teda vstupnou bránou do dvoch jazykov: do jazyka slov a do jazyka obrázkov.

Známý citát hovorí: Jeden obrázok hovorí viac ako tisíc slov. To určite môže byť pravda, ale aj nemusí. Obrázok môže povedať veľmi veľa, alebo aj veľmi málo. Podobne ako pri každej inej forme komunikácie, veľa obrázkov bude mať len malý vplyv na to, ako vidíme svet. Avšak podobne ako v prípade písomného textu, môže existovať tá jedna kniha, a dokonca ten jeden obrázok, čo nám otvorí oči, a my uvidíme niečo nové, čo zmení náš pohľad a dokonca aj to, kto sme.

Knižné ilustrácie k nám hovoria dvomi spôsobmi: na jednej strane v jazyku obsahu obrázka a na druhej strane v jazyku, v ktorom všetky obrázky komunikujú, t.j. jazykom čisto vizuálnych prvkov. Môžeme povedať, že ilustrácie pôsobia na dvoch úrovniach: úroveň ČO a úroveň AKO. Jazyk obsahu obrázka, čiže úroveň ČO, sa môže najprv zdať jednoduchý a priamočiary: umelec číta príbeh a vizualizuje do obrázka to, čo by bolo dobré na zobrazenie, čiže prostredie, určitý okamih, alebo postavu. Alebo to urobí autor či editor, ktorý požiada o konkrétny obrázkový obsah. Avšak je nutné rozhodnúť veľa vecí. Dokonca aj obrázková kniha pre najmenších drobcov s jednoduchými obrázkami každodenných objektov si vyžaduje výber. Obrázok musí predstavovať niečo, čo dieťa pozná zo svojho okolia. Aké by to malo byť konkrétne? Mal by byť obrázok podrobný, realistický, farebný, jednoduchý, zábavný?

V takomto type knihy sa často využívajú fotografie. A preto ovca, ktorú sa dieťa učí rozpoznať z obrázkovej knihy, na ktorú ukazuje a ktorá vydáva patričný zvuk, by mohla vyzeráť takto:

Avšak islandská ovca vyzerá takto:

Záleží na tom? Podobnosť je dostatočne blízka, aby dieťa prenieslo koncept z jedného druhu huňatého, štvornohého stvorenia na druhé. Ale nie je pre dieťa dôležité vidieť vlastnú realitu v obrázkovej knihe? Je jedno, či všetky zvieratá vyzerajú rozdielne, či domy vyzerajú inak, oblečenie, jedlo, ktoré jedia v knihách, sa líši od toho, čo oni jedia? Ako to vplýva na náš prvý dojem o význame kníh pre náš vlastný život? Príkladom, na ktorý sa často poukazuje, je farba pleti. Ako sa cíti dieťa s tmavou farbou pokožky, ak majú všetky deti v knihách svetlú pokožku? Príklady, ktoré som predtým spomenula, sú samozrejme oveľa menej dramatické, ale... Keď vidíme svoj svet v knihe, tak nám to dáva pocit prijatia, určité uznanie.

Ako si viete predstaviť, myšlienka na jar, ktorá prichádza na konci dlhej, drsnej islandskej zimy, inšpirovala k vzniku mnohých básní a piesní. Prvý jarný deň bol Deň detí, pričom deti dostávali darčeky v tento deň dávno predtým, ako vznikol zvyk oslavovať narodeniny. Jar pre islandské dieťa znamená prvé rozkvitnutie púpav a návrat sťahovavých vtákov z južných regiónov. Pieseň kulíka arktického je piesňou jari, ktorá je ospevovaná v množstve básní. Ale na Islande je jar chladná, daždivá a so studeným vetrom, ktorý si to všetko môže znenazdania rozmyslieť a zmeniť sa na mráz! V preloženej obrázkovej knihe z teplejších krajín je pravdepodobné, že by sa ilustrované postavy detí pozerali na oblohu a na lastovičky, pričom by boli oblečené tak, že islandské deti by dostali zápal pľúc, keby boli v pokušení po nich opakovať!

V žiadnom prípade nenaznačujem, že deti sú hlúpe alebo že by nemali vidieť, aký je život v iných krajinách. Samozrejme, že nie. Hovorím len, že každé dieťa musí občas vidieť svoje vlastné prostredie. Že potrebujeme nejaké knihy, ktoré sú zrkadlom. Zrkadlá, ktoré odrážajú svet tak, ako ho poznáme. A z bezpečia tohto sveta sa môžeme tiež dívať aj na širý svet, rozpoznať podobnosti a rozdiely.

Ak by sme obrázky obmedzili len na vykresľovanie konceptov, ktoré poznáme, museli by sme odmietnuť všetky rozprávky, všetku fantáziu. Samozrejme, že to by bolo hrozné! Keď sa pozrieme na vizuálny materiál pre deti, vo väčšine z neho je skutočne zachytená sféra fantázie: či už je to čistá fantastická literatúra, alebo každodenné príbehy s prvkami fantázie, kde sú zvieratá, ktoré sa obliekajú a správajú sa ako ľudia. Samozrejme, nie je to nič nové. Existujú antické príbehy, v ktorých zvieratá stelesňujú ľudské vlastnosti a mnohé z najuznávanejších drahokamov detskej literatúry patria do tejto kategórie. Využitie fantazijného sveta umožňuje umelcovi prekonať bariéry času a miesta, pričom črty zvierat môžu tiež odstrániť niektoré ťažkosti pri preklade medzi rôznymi kultúrami. Môže sa to podariť brilantne alebo povrchno. Medzi niektoré najnádhernejšie výtvary obrázkových kníh patria tie, ktoré sú v kategórii čistej fantazijnej literatúry, alebo literatúry s fantazijnými prvkami. No niekedy to vyzerá, že namiesto toho, aby tvorcovia využili postavy detí, zostávajú v bezpečnej zóne tým, že využijú radšej postavy myšiek alebo medvedíkov.

Ak máte akékoľvek pochybnosti o vplyve obrázkov v obrázkovej knihe, dovoľte mi, aby som sa pokúsila zmeniť váš názor tým, že vám poviem krátky príbeh:

Keď mala naša dcéra tri či štyri roky, spýtala som sa jej, čím chce byť, keď vyrastie. Chcem byť zdravotnou sestrou, povedala. Prečo nechceš byť doktorom ako tatino? spýtala som sa.

Zasmiala sa hlúpejšou otázkou. Ženy nie sú lekári, sú zdravotné sestry, odpovedala! Dychtivo sme sa zadívali na dieťa. Kde len mohla prísť na takýto nápad? Naša vlastná obvodná bola žena! Ale odpoveď prišla, keď sme sa pozreli na jej obrázkové knižky. Tam boli lekári muži. Dokonca lev, ktorý bol doktor, bol samozrejme muž! Od roku 1978 vedomie o rodových predsudkoch zaznamenalo nárast, ale stereotypy nie sú minulosťou!

Tak ako aj najjednoduchší text má mnoho významových rovín, obsah obrázka môže tiež odkazovať na množstvo aspektov, ktoré sú špecifické pre určitú kultúru. Obrázok sa môže týkať známych miest, iných textov, napríklad ľudových rozprávok alebo mytológie, môže obsahovať symboly ľahko pochopiteľné pre jednu kultúru a možno nepochopiteľné pre inú. Niektoré z týchto obsahov sú vložené vedome a s plným zámerom umelca, iné môžu byť náhodné. Časť z tohto obsahu sa preloží, iná nie. No aj keď sa nepreložia úplne všetky významy, to neznamená, že sa z toho nemôžeme tešiť.

Mohlo by byť čokoľvek viac švédske ako prostredie detí z obrázkových kníh Astrid Lindgrenovej a Ilon Wiklandovej? To ťažko. Avšak to neznamená, že sa nemôže dotknúť srdca dieťaťa, alebo dokonca kohokoľvek, kto si pamätá, že ním kedysi bol! Dieťa, ktoré vyrastalo v podobnom prostredí, v tom zaznamená vrúcny pocit prijatia. A nám ostatným sa pripomenie čistá detská radosť.

Niekedy to, čo nevidíte, je tiež obsah. Alfons Åberg žije sám so svojím otcom. Na obrázku nie je mama a jej absencia nie je žiadnym spôsobom komentovaná. Pre dieťa, ktoré žije s jedným rodičom, to môže byť veľmi dôležité, keďže to môže vnímať ako pritakávajúci súhlas k jeho svetu. Ostatné deti môžu zaregistrovať, že takéto rodiny existujú, alebo sa nad tým ani nepozastavia. Obrázky vyjadrujú, čo je pre každého dôležité: cit pre ľudskosť, humor a vrúcnosť. V krásnej knihe s názvom Home, (Domov), umelec znázorňuje všetky typy domov, od obyčajných až po fantastické. Tento domov v topánke bude mnohým anglicky hovoriacim deťom okamžite pripomínať starú detskú riekanku, ktorá sa začína: There was an old woman who lived in a shoe ...(Bola raz jedná stará pani, ktorá žila v topánke...) Moja malá vnučka túto riekanku nepozná. Pre ňu bol tento obrázok zábavný a pasoval do koncepcie knihy, kde domov môže byť čokoľvek, čo si dokážeme predstaviť.

Druhým jazykom ilustrácie je jeho čistá vizualizácia, ktorá je rovnaká pri všetkých ostatných dielach výtvarného umenia: tvar, línia, farba, rytmus, svetlo, kontrast, štýl. Je to univerzálne, lebo ide o abecedu vizuálnej komunikácie. Môže byť teda rovnako vplyvná na vnímanie obrázka ako samotný obsah obrázka? Je AKO rovnako dôležité ako ČO? Existuje koncept vizuálneho štýlu, ktorý by bol špecifický pre kultúru? Áno, samozrejme existujú kultúrne rozdiely vo vizuálnom vyjadrení, a ich zobrazenia vidíme v obrázkových knihách. Ilustratívne umenie je ovplyvnené históriou a konvenciami príslušnej vizuálnej kultúry, ako aj prevažujúcim postojom k deťom a ich svetu. Jednoduchosť je v niektorých oblastiach nevyhnutná. V iných oblastiach je uprednostňovaný realizmus. V ďalších krajinách je zase vítaná sofistikovanosť a zložitosť, no v iných sa jej vyhýbajú. V niektorých krajinách sú ilustrácie na takej umeleckej úrovni, ktoré by boli v iných krajinách považované pre deti za príliš pokročilé. Dokonca sa stretnete s tými, ktorí hovoria: Áno, to je skvelé umenie, ale je to pre deti? Samozrejme, málo kto sa pýta samotných detí.

Jedným z hlavných problémov detskej literatúry (najmä obrázkových kníh) je, že deti knihy nekupujú. Knihy kupujú rodičia a starí rodičia, učitelia a knihovníci, čiže dospelí ľudia. Často majú konkrétne predstavy o tom, ako by mali knihy pre deti vyzeráť. Práve tu sa stáva významová úroveň AKO veľmi dôležitá. Ide o vizuálny štýl knihy, ktorú potenciálny kupca vyberie v obchode. Predstavy ľudí sú často založené na knihách, ktoré mali oni v detstve, takže majú tendenciu vyberať konzervatívne. Častokrát tiež iba akceptujú normy svojho prostredia, ktoré na nich zo všetkých smerov vplyva. Zistil som, že keď sa malým deťom dá možnosť vybrať si, tak majú veľmi otvorenú myseľ, pokiaľ ide o vizuálny umelecký výraz. Môžu uprednostňovať nové pred známym, zvlášť pred obyčajným, hlboké pred plytkým. Deti sú jednotlivci. Nie sú anonymné stádo a budú sa im páčiť odlišné veci, ak ich budú mať k dispozícii. Ak sa im však v tomto podá obmedzená strava, mladí čitatelia môžu čoskoro začať uprednostňovať to, čo vidia najčastejšie, a čo poznajú. Dvere môžeme otvoriť alebo zatvoriť.

Bratislavu som navštívila dávno, takmer pred 30 rokmi, keď som sedela v porote Bienále. Bol to nádherný zážitok: vidieť celý svet, ktorý sa otvoril cez ilustrácie. Obrázky z krajín, z ktorých som nikdy predtým knihy ani nevidela. Bohatstvo a rozmanitosť boli veľké. Pociťala som hlboko, ako

obmedzene je svet ilustrácií prezentovaný deťom v mojej krajine, v mojej časti sveta. A skutočne bol. Túžila som im túto pokladnicu otvoriť! Ale, žiaľ, v posledných desaťročiach vidím, že do mojej krajiny prichádza z najlepších ilustrácií z cudzích krajín len o trochu väčší počet. Prevažná časť nárastu vizuálneho materiálu pre deti nie je samozrejme vo forme kníh, ale karikatúr, hier a pod. Mnohé z obrázkových kníh, ktoré dostávame v preklade, sú viacjazyčné priemyselné produkty.

Ak ste vydavateľ a chcete publikovať knihu, ktorá sa môže predávať v mnohých krajinách a zarobiť veľa peňazí, čo urobíte? Mnohí sa pokúsia odstrániť všetko, čo je iné, exotické, a samozrejme všetko, čo by mohlo uraziť alebo šokovať. Môžu sa nájsť zábavné príklady, ako napríklad verzia Malej červenej Čiapočky, kde sa dievčatko a babička schovávajú v skrini, než aby ich zožral vlk. A v košíku nenesie fľašu vína, ale hroznovú šťavu. Keď Disney urobil kreslený film Malá morská víla, dali mu šťastný koniec. A Hrbáč v Notre Dame tiež šťastne prežije! Chudáci Anderson a Hugo sa musia obracať vo svojich hroboch! Tvorcovia sa budú v obsahu držať len v rámci bezpečnej zóny, a vo vizuálnom vyjadrení pôjdu len po dosiahnutie povrchového efektu. Prevládajú známe dejové línie a tradičné rodové roly, vyhýbanie sa špecifickým odkazom na kultúru, vyhýbanie sa slovám a odkazom na iné príbehy alebo zvyky. Vizuálny výraz sa často zmierňuje a obmedzuje na buď sladkú roztomilosť alebo na grotesku. Najnižší spoločný menovateľ nemusí byť cieľom, ale často je to výsledok.

Samozrejme, existujú vydavatelia, ktorí rozumejú kvalite a odvážia sa využiť príležitosť. Existujú tí, ktorí rozumejú, že dobré umenie môže cestovať, prekračovať hranice, pričom môže byť chápané všetkými. Ale potrebujeme viac takýchto odvážnych ľudí a ich úsilie si vyžaduje väčšiu pozornosť.

Na boloňskom knižnom veľtrhu som si túto jar prezerala knihy publikované ázijským vydavateľom. Na moje prekvapenie vyzerali deti na ilustráciách ako európske a v štýle sa nevyskytla žiadna stopa po bohatej vizuálnej kultúre krajiny. Nemohla som sa nespýtať prečo. Zástupca vydavateľstva povedal, že je to kvôli konkurencii zo zahraničia. Očakávalo sa, že ilustrácie kníh budú takto vyzeráť. Mohli to byť kreslené obrázky odkiaľkoľvek, omaľovánky, obrázky na hračkách alebo oblečenie, reklamy. To ma veľmi zarmútilo.

Tento príklad je samozrejme založený na skutočnosti, že knihy sa musia vedieť predať. Cesta, ktorú si v tomto prípade zvolili, je kopírovanie toho, čo je najbežnejšie. Ide o preskočenie na medzikultúrny (alebo skôr nekultúrny) vozeň a vyrábanie predvídateľného produktu. Táto cesta je pochopiteľná a často používaná. Ale existujú aj iné možné cesty.

Koniec-koncov, rozhodnutie, či stojí kultúra krajiny za zachovanie, je politické. Zahŕňa tvorbu politiky a peniaze. Zo všetkého najviac to závisí od vedomostí a porozumenia. Ľudia, ktorí držia peňaženku, si musia uvedomiť, že ak sa má zachovať ich jazyk, deti sa musia naučiť milovať knihy a čítať. Sotva tak začnú robiť vo veku desať alebo pätnásť rokov, preto potrebujú mať dobré knihy už od kolísky! A na to, aby sme mohli tvoriť dobré knihy, potrebujeme veľa faktorov, ktoré by mali byť k dispozícii: vzdelávanie pre spisovateľov, ilustrátorov, učiteľov, knihovníkov, rodičov, ďalej diskusie s médiami, recenzie, konferencie, výstavy, ocenenia, a veľa cenovo dostupných kvalitných kníh na trhu. To všetko stojí peniaze a bez nich je bitka prehratá. Stále budú existovať nejaké knihy, ale len tie, ktoré bude trh ľahko distribuovať, a tie, ktoré sú napísané v rámci bezpečnej zóny a prinášajú zisk. Tie, ktoré, žiaľ, často zanechávajú krátkodobý význam a málo hodnoty.

Umelec, ktorý pracuje na malom trhu, vie, že dostane len málo peňazí na oplátku za mesiac alebo dokonca roky, ktoré sú potrebné na vytvorenie konečného produktu. Príliš veľa spisovateľov a ilustrátorov sa vzdáva a obracia sa k istejšiemu spôsobu, ako sa živiť. Podobne ako pri iných remeslách alebo povolaniach, ich práca sa vo väčšine prípadov zlepšuje, ak dokážu pokračovať. Ale aj umelci musia jesť. Musia sa preto nájsť spôsoby, ktoré im umožnia pokračovať v práci. To sa môže stať pomocou podporných programov, ako je vypísanie grantov, ale tiež predovšetkým prostredníctvom rastúceho predaja kníh na lokálnej úrovni a tiež pre širšiu verejnosť.

V severských krajinách často vyzdvihujeme Nórsko ako príklad toho, ako možno stimulovať produkciu miestnych kníh. Vláda kupuje približne 1500 kópií každej nórskej detskej knihy, ktorá spĺňa určité štandardy. Knihy sa potom distribuujú do verejných knižníc. Po tejto dohode nastala prudká zmena v nórske detských knihách, najmä v ilustráciách. Ako som už uviedla, dospelí kupujú knihy pre malé deti a sú často konzervatívni. Vydavatelia preto často pracujú s bezpečným vkladom. Ale predajom 1500 kópií sa nedá byť v strate, takže tu je príležitosť stať sa odvážnym, vytvoriť niečo nové a možno trochu bláznivé. A ak sa deti k bláznivým knihám dostanú, ľahko si ich obľúbia! Príkladom sú knihy Bukkene Bruse (knihy o kozliatkach), ktoré nórske deti milujú. V súčasnosti ich rodičia kupujú, ale som si celkom istá, že väčšina vydavateľstiev by odmietla publikáciu, keby nemali zabezpečenú sieť odberateľov, ktorým vláda kópie zakúpi!

Vo Švédsku existuje dlhoročná tradícia brať detské knihy ako vážnu vec. Sú prezentované a diskutuje sa o nich v médiách takým spôsobom, že im to v našej krajine závidíme! Úroveň povedomia o dôležitosti detských kníh je vysoká. Medzinárodný úspech švédskych spisovateľov, v prvom rade Astrid Lindgrenovej, mal samozrejme na zvyšovaní tohto povedomia veľký vplyv. Na Islande milujeme naše knihy. Avšak detské knihy sú už dlho na periférii, nie sú považované za naozajstné hodnotné diela, pričom sú skôr brané ako predslov k skutočnému čítaniu. Toto sa mení. Podobne ako veľkolepá Cena Severskej rady za literatúru, tak má najprestížnejšie ocenenie knihy na Islande v súčasnosti tiež kategóriu detské knihy. Práca oddaných jednotlivcov sa konečne vypláca! Na takýchto veciach skutočne záleží: mediálne pokrytie, festivaly venované detským knihám, akademická diskusia.

Avšak potrebujeme viac, a to hlavne preto, aby sme oslovili širokú verejnosť a zvýšili povedomie o hodnote čítania pre deti a s deťmi.

Teraz, keď sa nebezpečenstvo nekonečnej obrazovky stáva čoraz zjavnejším, mali by sme tieto poznatky využiť. Mali by sme motivovať rodičov, aby odložili smartfóny z rúk svojich detí a namiesto toho im prečítali knihu. Ak vrúcne objatie v maminkinom či oteckovom náručí pri čítaní knižky, rozprávanie sa o nej, objavovanie sveta a tešenie sa z knižky spoločne, nenahradí osamelosť pri obrazovke, budeme čeliť vážnym následkom a budúcim problémom na duševnom zdraví. V médiách potrebujeme oveľa väčšie množstvo diskusií a relácií o dôležitosti detských kníh. O víťazoch veľkolepých cien za detské knihy by sa malo písať na titulných stránkach novín a to rovnako nadšene, ako keď médiá píšú o víťazoch futbalových majstrovstiev! Koniec koncov, knihy majú vplyv, ktorý trvá oveľa dlhšie!

V neposlednom rade je nutné povedať, že sa musíme naučiť viac deliť o svoje poklady. Práve „šperky“, ktoré nám prinášajú najviac potešenia v našich krajinách, môžu tiež potešiť deti v iných krajinách a kultúrach. Najdôležitejšie obrázkové knihy, ktoré sú krásne, exotické, bláznivé a odvážne, musia cestovať. Vydavateľstvá sa musia odvážiť prekročiť hranice bezpečnej zóny.

Obrázkové knihy, ktoré vzbudzujú pozornosť a pochvalu na výstavách ako je BIB, budú publikované v mnohých krajinách a budú mať trvalý vplyv na svet ilustrácií. Avšak chceme by som, aby dostali ešte väčšiu pozornosť. Potrebujeme neustále hľadať ďalšie spôsoby komunikácie a zabezpečiť, aby o nich vedeli všetci umelci a všetci vydavatelia. Možno ide o problém, ktorý sa mení intenzívnejšou komunikáciou cez internet a vzrastajúcim počtom vlastných publikácií. Stále však musíme dbať na to, aby sa kvalita v mori nevýraznej uniformity nestratila. Musíme nájsť spôsoby, ako zabezpečiť, aby sa naše najlepšie lokálne diela stali svetovými. Prínajmenšom musíme nájsť trh, ktorý je dostatočne veľký na to, aby pomohol miestnej knižnej produkcii prosperovať.

Deti na Slovensku či na Islande, alebo kdekoľvek v akejkoľvek kultúre, potrebujú knihy, ktoré súvisia s ich vlastným svetom. Potrebujú v nich vidieť zobrazené svoje prostredie a svoju kultúru. Potrebujú tiež vidieť iné svety, iné kultúry, aby stimulovali svoju fantáziu a svoje chápanie rôznorodosti. Potrebujeme knihy, ktoré sú zrkadlá a potrebujeme knihy, ktoré sú mosty. Koncept lokálneho a globálneho sa nemusí stať protikladom. Môže sa navzájom posilňovať. Som presvedčená, že malé trhy môžu navzájom spolupracovať a pomáhať si viac, ako zvykli v minulosti. Nezabúdajme, že väčšie trhy potrebujú vklad aj od malých trhov, aby tak bojovali proti stagnácii a stavu spokojnosti, čo by sa im mohlo stať osudným, ak by sa pred vonkajšími vplyvmi uzatvorili.

Kniha, ktorá je viac priemyselným dielom ako umeleckým dielom, má sklon prezentovať najmenší spoločný menovateľ, ktorý vidíme vo forme bezvýraznej roztomilosti alebo grotesknej agresie. Samo o sebe to nemusí spôsobiť veľa škody. Takéto obrázky asi nezostanú vryté v detských pamätiach. Pravdepodobne ich vplyv nebude trvať dlhšie ako všetky ostatné kúsky a kusy prehánajúce sa v ich vesmíre. Len tak dlho, kým nepríde niečo ďalšie. Niečo, čo vyvoláva emócie, odzrkadlí známy pocit alebo prinesie údiv nad niečím čerstvým a novým a odlišným. Preto sa musíme uistiť, že takéto obrázkové knihy sú k dispozícii. Knihy, ktoré otvoria bránu do celoživotnej a trvalej lásky k čítaniu a výtvarnému umeniu.